Cristina GHEORGHE

Én kikhez tartozom?

Néhány évvel ezelőtt, mikor szemeim már rányíltak mindarra, ami körülöttem és távolabb történik, egy amerikai zsidó könyvecskéjében felfedeztem a következő szintagmát: *Nem identitásom, hanem identitásaim.* (Leon Wieseltier: *Az identitás ellen*)

Nincs, és úgy emlékszem, soha nem is volt nyájszellemem. Kereszteztük egymást különböző csoportokkal, klikkekkel, összeröffenésekkel, gyülekezetekkel, templomocskákkal, amelyekhez néhány óra, nap vagy hónap erejéig tartoztam. De valami mást kerestem, ezért mindeniktől elvettem, amire szükségem volt, és továbbmentem, szorgalmasan és öntudatlanul dolgozva saját identitásomon, amelyet akkoriban csak a közvetlen közelemben levőkhöz viszonyítottam. Voltak olyan csoportok, amelyekhez a véletlen folytán tartoztam: annak a falunak az osztálya, amelyben az elemi iskolát végeztem, az, amelyikben a gimnáziumot, az egyetemi vagy a mesterképzős kollégáim csoportja, a közösségek, amelyekben dolgoztam. Bár későn tudtam meg (de mindig éreztem), ezeknek a csoportoknak majdnem mindenikében a másságot képviseltem. Az általános iskolában én voltam, aki valahonnan Moldvából jött Panait Istrati falujába, a vasutasok gyermeke, a gimnáziumban a falusi (*bár nem látszik rajtad*, mondta egy osztálytársam, amikor megtudta, s a továbbiak folyamán elfelejtett köszönni nekem), az egyetem idején én voltam, aki dolgozott is, és idősebb is volt néhány évvel, mint a kollégák, az egyetem és a mesterképző alatt a déli voltam. Valószínűleg mindennek hatása volt rám, ha ilyen jól emlékszem rá.

Első tudatos találkozásom identitásommal akkor volt, amikor megkaptam a személyi igazolványt. Állandó lakhelyként Suceava állt benne, mert szüleim minden évben azt mondták, jövőre visszatérünk, és minden nyáron építettek valamit azon a házon, amit nem sokkal házasságkötésük után kezdtek felhúzni. Soha nem tudtak Brăilához alkalmazkodni, *gyülevészek* tartománya, mondták róla. Közben pedig én, mint ötödikes vagy hatodikos tanuló, órák után elszigetelve a falu többi részétől, tehát a világtól, intenzíven éltem át az Istrati-emlékház építését, olvastam a *Bărăgan bogáncsait*, anélkül hogy valamit is értettem volna belőle, s csak annak a szélnek a leírása maradt meg bennem, amelyet olyan jól ábrázol az író, és amelyet minden évszakban éreztem, s mint gimnazista felfedeztem a város félhold alakú utcáit, és utánanéztem az egy évvel alattam járó török lánynak, a tizenkettedikes magyar fiúnak, akinek a nevét ma is tudom, bár soha nem beszéltem vele, ő pedig még létezésemről sem tud, eljártam a görög templomba, ha megfelelő hangulatban voltam, bámultam a vörösesszőke szakállú és pirosas hajszálerekkel hálózott arcú orosz-lipovánokat, akik mindig a járdát ásták (vagy legalábbis így voltak láthatók), és ismételgettem magamban a – bevallom – ritkán hallott, egzotikus neveket. A személyi azonban bebizonyította, hogy nem tartozom ahhoz a világhoz: a gimnáziumban, a könyvtárban, a kenyér-, cukor- és olajjegynél. Az enyéim azonban nem adták föl, rendszeresen elutasították az elköltözést, bukovinaiak voltak, belekapaszkodtak identitásukba, majdnem minden karácsonykor, szilveszterkor, húsvétkor a nagyszülőkhöz küldve bennünket, hogy *igazi ünnepeink* legyenek. Második regionális identitás volt, habár nem tudtam, hogy melyik világhoz is tartozom leginkább, az alkalmi halászokéhoz, amelybe a testvéremmel együtt csöppentem bele, vagy az újévet köszöntő maszkosokhoz, ahol ő mindig medve volt, én meg titokban bosszankodtam, mert lányként nem lehettem tagja egy medvecsapatnak, hogy verjem a dobot, és a szellemek elűzése ősi rítusának teljesítése érdekében tölgyfa husánggal és a derekamra erősített csengőkkel felszerelkezve mindenfelé tekeregjek éjszaka.

Azonban ezeknek az identitásoknak egyike sem dobott annyira ki a világból, mint értelmiségi identitásom. A körülbelül Galac–Nagyszeben–Kolozsvár útvonalat követő felsőfokú tanulmányaim (kollégium, egyetem, mesterképző, doktorandus az európai integrálódás politikájának témájából) után visszatértem Brăilába, ahol véleményem szerint túl nagy szükség volt szakemberekre ahhoz, hogy mellőzzenek. A Galacra, Brăilára, Bukarestbe való hónapokig tartó lótás-futás után megértettem, hogy nem ugyanazt a nyelvet beszéljük: egyesek nem alkalmaztak doktorandusokat (bár a doktorátus témája azonos volt a szóban forgó intézet profiljával), mások úgy gondolták, hogy nem vagyok elég képzett, megint mások, sokkal határozottabbak, azt mondták, hogy Kolozsvárról jövök, Marga és a parasztpártiak birtokáról. Volt tehát egy másik, az adott pillanatban, bizonyos összefüggésben kényelmetlen identitásom. És én mégsem készültem másra, mint hogy itt dolgozzam valahol, ezeken a helyeken, nem egy pártért, nem egy csoportosulásért, mert nincs bennem semmi ezeknek a fent említetteknek a szelleméből, hanem hogy a lehetőségekhez képest kutatómunkát végezzek, csapatszellemben, függetlenül attól, hogy délről nyugatra vagy északról délre. Kihez kellene tartoznom, milyen képhez, milyen kliséhez, hogy ezt megtehessem?

Mert ha megpróbálom megosztani magam, mint Kundera Közép-Európát árnyalatnyi különbségekre és összefüggésekre, felosztva a blagai hullámos teret különálló kulturális és szellemi térségekre, meg kell állapítanom, hogy rokonságot érzek minden hellyel, ahol megfordultam, és minden emberrel, akivel találkoztam. Mindenhol kifejezem jogomat, hogy az legyek, aki még nem vagyok – de ki tartja ezt tiszteletben?

Boldovinești, 2001. X. 30.

Fordította: HADHÁZY Zsuzsa

CRISTINA GHEORGHE 1968-ban született, Liteni-ben, Suceava megyében. Doktorandus a párizsi Marne la Vallée-ban és a kolozsvári BBTE-n, témája *Az európai politikai integráció, gyakorlat, elmélet és irányzatok.* A *Realitatea de Media*ș újság tudósítója, publicisztikai írásai jelentek meg.

ANTIK Sándor

Ready-made Kolozsvár főterén

Az 1989 előtti Románia városairól általában, de Kolozsvárról különösen, el lehet mondani azt, amit egy kétszeresen ostromlott városról mondani lehet: azok, akik kívül voltak, szerettek volna bejutni, azok, akik belül voltak, maguk sem voltak mindig az „óváros köveinek szerelmesei”, hisz a beköltözött többség maga is a városhoz való jogcímért hadakozott, és azzal volt elfoglalva, hogy „beköltözve berendezkedjen”. Itt most nem a 20. század elején kialakult urbanizációs koncentrálódásról és a fejlődő nagyvárosok szívóhatásának következményeiről beszélünk, hanem arról a kommunista városüllesztési politikáról, amely a falurombolással párhuzamosan, mintegy bevagonírozta a falusi lakosságot, nem számolva ennek a gyors betelepítésnek az ösztönös mechanizmusaival, vagy akár ráduplázva arra a kommunista-nacionalista „presztízsurbanisztika” állami érvényesítésével. Ez a betelepítő várospolitika 1944 után több hullámban és több szinten zajlott, az új ideológiát érvényesítő és meghonosító káderek beköltöztetésével és ezek intézményeinek berendezkedésével, gyakran a régi rend reprezentációs létesítményeinek kisajátításával vagy ezek egyszerű eltörlésével. Az utolsó és legdrasztikusabb ilyen hullám a Ceaușescu-korszak lázálomszerű várospolitikája volt, amely öt-tíz éves terveinek megfelelően papíron jelölte ki, hány „x” lakosú várost kell telepíteni, vagy belevágott a meglevő város élő szövetébe, megszüntetve előzőleg jól működő közösségi helyeket, otthonokat, kulturális vagy kultikus létesítményeket.

A 1989 előtti generációk jól emlékeznek még, milyen következményekkel járt a munkaerő telepítése egyetemet végzettek kötelező „kihelyezésé”-vel, ez az otthon-elidegenítő politika vagy a történelmi városok zárt városokká való nyilvánítása. A közigazgatási kapuzárás nem jelentette persze, hogy nem maradtak nyitott kiskapuk, amelyeket gyakran az illetékes szervek protekcionista intézkedései biztosítottak, vagy maguk az érintett „kihelyezettek” alkalmazkodtak a korrupció széles skálája adta lehetőségekhez (lefizetés, érdekházasság, pártba való belépés stb.).

A gyorsított városfejlesztés elsősorban utilitarista és anyagi funkciók kialakítására korlátozta a városi építészetet, kizárólagosan alkalmazva a funkcionalizmus alaptételét: (panell)lakás + munkahely + az (előre gyártott) szórakozás központjai és az ezeket összekötő közszállítás. Ennek a képletnek a száraz és erőszakos alkalmazása gyakran visszavonhatatlan változásokat okozott a (kolozsvári) városképben, a lakosság életmódjában és a város közérzetében.

Nem feladata a cikk írójának kéretlenül beavatkozni a városrendezés hivatalos vagy szakmai vitáiba és érdekeltségeibe. Városlakóként azonban mindennap megélheti és mindennap tanúja lehet az értékrombolásnak, amely már évek óta nemcsak sorvasztja Kolozsvár történelmi hagyományú főterét, hanem veszélyezteti magának a városcentrumnak az eszméjét is. Ez ugyanis feltételez két alapszükségletet és ezek kiegészítő dimenzióját (dimenzióit). Egy közösségnek mindig igénye volt és lesz két közösségi platformra:

1. érintkezési és találkozási helyek (agora, fórum, tribün, piactér, vásártér stb.);

2. kiváltságos találkozási helyek (szellemi, politikai, kulturális, kultikus stb. helyek); mindenikhez hozzátartozik egy monumentálisan kiképzett építészeti létesítmény vagy együttes. A közösségi tereknek és létesítményeknek e kiegészítő dimenziójára szeretnénk felhívni a figyelmet, nem felejtve el, hogy az 1989 utáni valóság politikai, társadalmi és pszichikai tényezői rácáfolnak e dimenziók szükségszerű megalapozási kísérleteire.

Ilyen értelemben a kolozsvári főtér egyszerre érintkezési hely és kiváltságos találkozóhely, s mindkét szükségletnek eleget tett évszázadokon keresztül. Túl a hétköznapi ügyes-bajos találkozásokon, jelentős történelmi sorsfordulók emlékét is őrzi, közösségek találkozásainak és eseményeinek színpada volt. Olyan hely, amelynek jelképe beépült a városlakók tudatába, és nem véletlen, hogy mind a mai napig még mindig a „bemegyünk a városba” jelzi e főtér centripetális vonzását. Kolozsvár főterét nem lehet összetéveszteni egy mezőváros piacával, a Szent Mihály-templomot sem egy falusi plébániával, és nem csak a jó lokálpatrióta érzi úgy, hogy ennek a téregyüttesnek (beleértve Fadrusz János szoboregyüttesét, a római katolikus Szent Mihály-templomot, a valamikori New York kávéházat, ma Continental Szálló, az egykori Bánffy-palotát, a jelenlegi Művészeti Múzeumok, a híres Hintz Patikát, amely ma Gyógyszerészeti Múzeum... és a többi környező épületet), monumentalitása van, stílusa, illata; nemhiába nevezik a tősgyökeres kolozsváriak még ma is „szalon”-városnak ezt a belső térséget. Tetszik, nem tetszik egyeseknek, ez a főtér kézzelfogható szelete a város történelmének, ugyanakkor hagyományai révén meghatározó reprezentatív értéke van a közelmúlt és a jelen generációi számára.

Persze ez az érzelmi szempont nem mindig elsődleges szempontja városatyáinknak és építészeinknek. Sokkal fontosabb számukra a társadalmi tényező: a belváros meglehetősen szűk területének túlzsúfoltsága, a felduzzadó város és főleg a „kereskedelmi forradalom” igényei. Ez elsősorban abban érdekelt, hogy a városlakókat fogyasztóvá alakítsa. Ennek érdekében a belváros meglehetősen szűk területére igyekszik telepíteni, összezsúfolni legújabb „hiper”, szuper”, „central” üzletházait és adminisztratív létesítményeit. A 19. század végének városrendezése az óváros magja köré szervezte a fejlődő Kolozsvár urbanisztikai létesítményeit, megnyitva kapuit a városgyűrű-szerkezet fejlesztésének és ennek sugárirányos főutcákkal való tagolásának. Mára ez a városgyűrű – figyelembe véve persze a belőle elágazó zónákat és a földuzzasztott városnegyedeket is – többszörösen nagyobb, mint maga az eredeti városmag. Mint minden történelmi városcentrum, Kolozsvár főtere is ki van téve a megnövekedett városi zsúfoltságnak, és bonyolult problémákkal kellett és kell nap mint nap szembenéznie.

A történelmi sorsfordulók idején a galambok kiszorulnak a városterekről, és a fórumok megtelnek néptribunokkal, reprezentációs és presztízsharc színtereivé válnak. A régi szellemi, politikai, kulturális, kultikus közterek létesítményei elsődleges célpontjai lesznek a város jogcíméért hadakozó tribunok támadásainak. Kolozsvár főtere sem kivétel, jó pár esetben saját fennmaradásáért is meg kellett küzdenie. Az utóbbi évek során viszont azzal vált híressé, hogy békeidőben is a folyamatos ostromállapot képét mutatja, annak ellenére, hogy a történelmi Kolozsvár már csak emlékeiben kilenczáros, és a bástya belső sétányának, a vártoronynak, erődítménynek a katonai funkciója történelmileg már rég megszűnt....

Ajelenlegi blokád a kolozsvári történelmi főtér státusának fizikai és szellemi aláásására irányul, a köztér említett két dimenziójának (közösségi érintkezési és kiváltságos találkozási hely) elsorvasztását szorgalmazza. E köztér egyetlen bűne, hogy az egykori történelmi rendek, letűnt osztályok hatalmának, erejének, tekintélyének (politikai és gazdasági) építészeti kifejezése, és ez idegesíti a nacionalizmusáról ismert polgármester-néptribunt. Bár ezen könnyedén túltehetné magát egy új centrum kialakításával, ami megfelelne a mai korszellemnek, és erősítené az őt éltető közösség méltóságtudatát. Minden ilyen policentralizmusra irányuló városrendezési elv dicséretre méltó. Mint ismeretes, a kolozsvári történelmi főtérnek van egy pandantja, a már hosszú évek óta vajúdó új közigazgatási, kulturális és kultikus központ, az ortodox katedrális–Nemzeti Színház és Opera és a jelenleg építkezés alatt álló görög katolikus katedrális tengely mentén. E központnak már eredetileg is több

Gellért B. István: A városépítés dilemmái (rajz), 1990

terváltozata volt, és ki tudja, hány lesz még, hisz a történelmi realitás gyakran ingadozik ambíció, kulturális eltökéltség és főleg pénz kérdésében, és ezeknek függvényében valósítja meg tervének részleteit. Az is biztos, hogy bármennyire is szeretne a történelem és a város fölé nőni az ortodox katedrális előtti tér égbe törő szoborobeliszkje, nem válik az illető köztér büszkeségévé, és mint oly gyakran a történelem folyamán, a kontár művészet vagy pszeudó városi civilizáció most sem tudja megoldani a politikai ideológia elvetélt problémáit, hogy ne beszéljünk az urbanisztika következményeiről. Nem véletlen tehát, hogy az illető téregyüttes kárára éktelenkedik ez a szoborobeliszk a katonai díszfelvonulások és egy kultikus hely között, mint ahogy az sem véletlen, hogy a romániai művésztársadalom és annak akkreditált intézményei engedélye nélkül született meg. Ennek ellenére, távlatilag érdekes lehetőségnek számít az említett központ kiépítése, az illető egységek funkciói együttes dimenzióinak tisztázása egy tágabb téregységben, a policentralizmus városrendezési elvének megfelelően. Egészségesebb a többközpontúság. Feltételezzük, hogy a polgármester-tribun is tudja: a policentralizmus olyan, mint a szerelem, megkettőzött egoizmus; alapja a testvéri vagy nem testvéri (de mégiscsak) párbeszéd, azért, hogy a már meglévő város rendezésének terveit összehangolja a jövő városának fejlődési terveivel.

Ebből a szempontból kétségtelen, hogy Kolozsvár polgármesterének „gödör-leleménye” olyan „decentralizálás” eredménye, amelynek elsődleges célja egy már működő centrum sivárrá tétele, jogfosztása „a régi kövek szeretete” című politikai manipuláció eszközével és a városi közigazgatás felhasználásával.

ANTIK SÁNDOR 1950-ben született Szászrégenben, Maros megyében. Képzőművész, a kolozsvári *Balkon* kortárs művészeti kiadvány szerkesztője és a *Provincia* folyóirat grafikusa.